

Filips de Tweede op den Rotszetel van het Escuriaal.

Het Escuriaal, het groote monnikenklooster met zijn 980 deuren, 1000 zuilen en 5000 vensters, waarvan de bouw aan Filips II vijf millioenen dukaten kostte, drukt in zijn starheid en somberheid het ware wezen van zijn ontwerper uit.

In de stilte van dit klooster, slechts vijf mijlen ten Noordwesten van Madrid gelegen, vertoefde de Koning gaarne, en het liefste zette hij zich dan neder op een plek, in de rotsen uitgehouwen, waar hij de gewichtigste besluiten nam, die over het wel en wee van millioenen zijner onderdanen beslisten.

In een draagstoel werd hij er heen gedragen; op een afstand stond de lijfwacht, terwijl hij, gedekt met den hoogen hoed, peinzend luisterde naar de staatsstukken zijner raadsleden.

Deze eenzame man kon naar waarheid betuigen, dat de zon niet onderging boven zijn rijken.

Hij was koning van al de Spaansche koninkrijken en van de beide Siciliën; onbeperkt heerscher in Azië, Afrika en Amerika, hertog van Milaan en van de beide Bourgondiën, terwijl het hem en den Zeventien Nederlandschen Gewesten zou heugen, dat hij hun erfelijk gebied was.

De zeventien gewesten hadden hem gezien; onder het gebulder van al het geschut en het luiden der kerkklokken verliet hij met een vloot, die een schat van Vlaamsche kostbaarheden droeg, de reede van Vlissingen, om de Nederlanden nimmer weer te zien.

Geen zon scheen op dien onstuimigen Augustusdag; zware wolken joegen langs het zwerk; en terwijl de golven opbruisten onder den zweefslag van een opkomenden storm, rustte des konings oog met somberen blik op onze lage kusten.

De orkaan joeg de negentig schepen der trotsche vloot uiteen, en eerst na veertien dagen kwam de Spaansche kust in zicht. Filips' dweepend oog, waarin nooit een vonk van vreugde gloorde, zag in de veilige overkomst de bewarende hand der Voorzienigheid, en zooals een angstig half uur in den veldslag bij St-Quentin, waar Egmond voor hem de overwinning behaalde, hem het plan deed vatten, ter eere van den martelaar Laurentius het klooster van het Escuriaal te bouwen, zoo zou hij thans, den voet op het veilige strand, zijn dankbaarheid toonen, door de brandstapels, welke vlammen de muren van Sevilla en Valladolid verlichtten, over te brengen naar de Nederlanden.

Hier, op dezen rotszetel, te midden eener wonderbaar schoone natuur, rijpen de plannen, die met zoo bloedige letteren in onze geschiedenis zijn ingegrift.

Hier heeft hertog Alva zijn laatste instructies ontvangen; hier teekende Filips het doodvonnis van Egmond en Hoorne, die in den waan verkeerden, 'skonings vrienden te zijn; hier verklaarde hij Willem van Oranje vogelvrij, toen het hem niet gelukte, den aanvoerder van het opgestane volk in zijn macht te krijgen; en hier heeft een harde lach van voldoening zijn somber gelaat niet verhelderd maar schrikwekkender gemaakt, toen hem de mare van den gelukten sluipmoord op den Vader des Vaderlands bereikte.

De trekken van dat gelaat verraden voorzichtigheid, in nog sterker mate wantrouwen en achterdocht, en die achterdocht verklaart zijn anders onbegrijpelijke besluiteloosheid.

Wat die besluiteloosheid in had, heeft Don Juan van Oostenrijk, 'skonings broeder, die de zaken in de Zeventien Provinciën in het reine zou brengen, ervaren. Hij meldde den Koning, dat hij bij Gemblours het leger der Staten-Generaal niet alleen had geslagen maar verpletterd, en wachtte nu den onmisbaren steun om de vruchten der zegepraal, die als een donderslag door de Zeventien Provinciën daverde, te kunnen plukken.

Maar Filips was bitter zuinig; hij zond geen geld, en versche manschappen evenmin; zijn besluiteloosheid was grooter dan ooit, en Don Juan schreef aan den Spaanschen gezant te Genua: „De zaken zullen door onze slapheid en ons verzuim er spoedig zoo erg aan toe zijn, als de duivel maar wenschen mag.”

Het ging snel bergaf met den schitterenden Keizerszoon; zijn door het verdriet geteisterd gestel werd door hevige koortsen aangetast, terwijl de pest zijn dapper leger vernielde. Hij schreef nog eens aan den Koning; het was de wanhoopskreet van een stervenden held, en tien dagen later lag hij dood op zijn ijzeren veldbed in een ellendige hut.

Koning Filips, die met een ijskoud hart de roerendste brieven van zijn broeder had gelezen, zorgde ten minste voor den dooden broeder.

Maar hij deed het op een manier, die eenig is in de wereldgeschiedenis.

Op zijn last werd het lijk in drie stukken gedeeld, en de stukken zorgvuldig en stevig in drie korven verpakt; deze korven werden aan den zadelpkop van eenige ruiterspaarden gehangen, en op deze buitengewone manier werd de gelauwerde held van Lepanto en Gemblours dwars door Frankrijk heen naar Spanje vervoerd.

Is de zuinigheid ooit verder gedreven? De Koning liet zijn broeder in drie stukken kerven, om de transportkosten te verminderen; men kan van Filips veel kwaads en weinig goeds zeggen; maar een verkwister is hij in geen geval geweest.

Te verbazingwekkender blijft dan ook het feit van de uitrusting der Onoverwinnelijke Vloot, die onmetelijke sommen heeft verslonden.

Maar het doel was er dan ook aan geëvenredigd; het gold niet alleen de verplettering van het opgestane Nederlandsche volk, maar de vernietiging van Engeland, dat den Geuzen bijstand had durven verleenen.

Op dezen rotszetel heeft hij vele dagen lang op den uitslag gewacht van den zeetocht, die in zijn oogen niets anders dan een zegetocht kon zijn; maar toen de tijdning kwam, dat de Armada bij vergissing de Onoverwinnelijke Vloot was genoemd, en de golven haar hadden verzwolgen, hoorde de Koning de ontzettende tijdning desondanks met de grootste gelatenheid aan.

Hij zeide, God te danken, omdat Deze hem de macht had gegeven, een tweede Armada te bouwen.

Doch dat was veinzing; hij wist wel beter. Hij was geen bluffer, doch dit was bluf; en zijn macht schoot te kort, om een tweede Armada te bouwen.

De macht der rijzende Republiek schitterde als de morgenzon, terwijl de Koning daar op zijn rotszetel zat, nieuwe plannen uitbroedend, om der ketterij den kop in te drukken.

En terwijl Prins Maurits het vergoten heldenbloed van zijn vader wreekte, door als een stormwind door de Noordelijke Nederlanden te trekken, sloeg Koning Filips eveneens zijn slag.

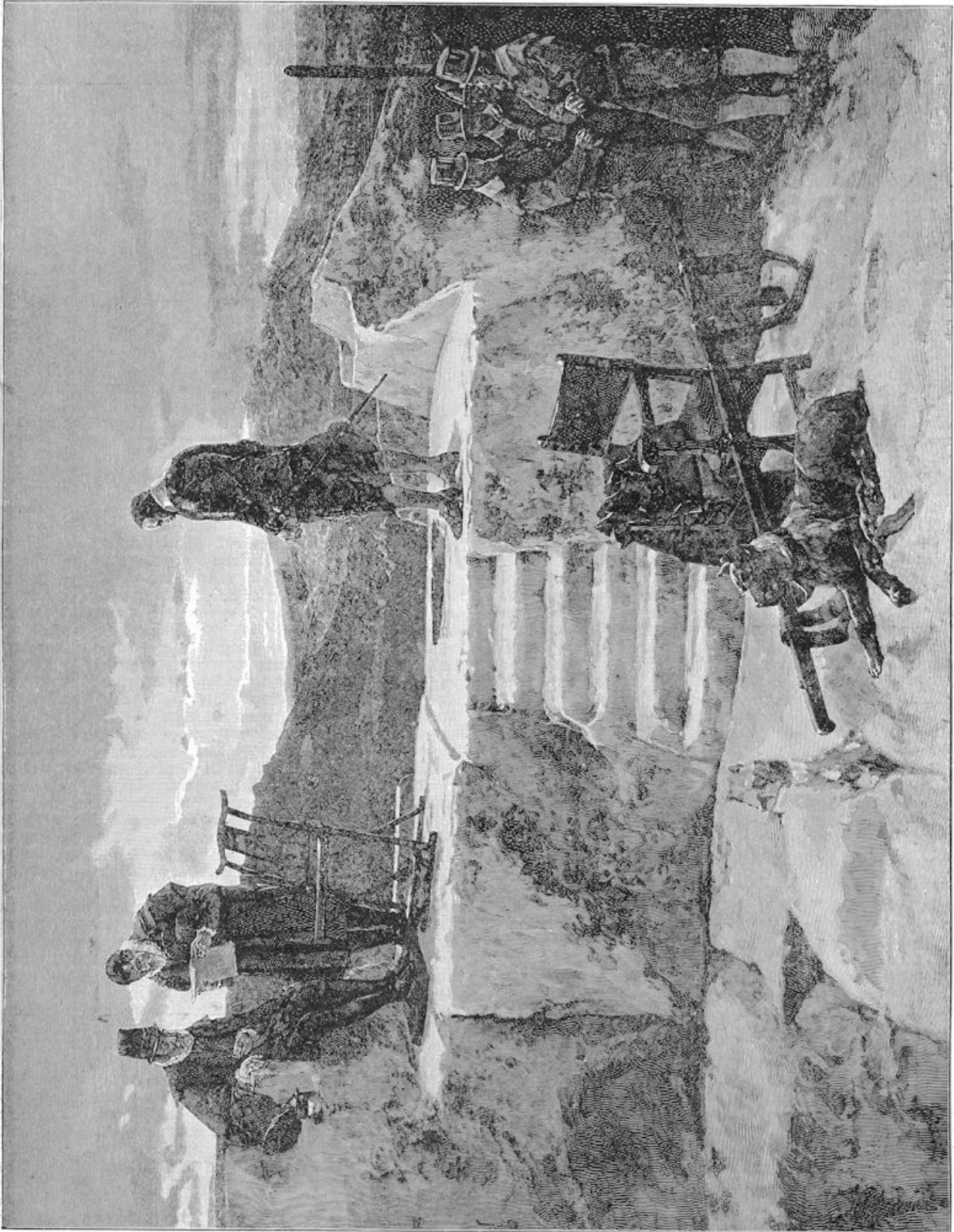
Het was een zonderlinge slag — het stond gelijk met een staatsbankroet, en de onvermijdelijke gevolgen zou Albertus van Oostenrijk op de noodlottigste wijze ervaren.

Albertus had voor twee-en-een-half millioen wissels getrokken; de wissels kwamen onbetaald terug. En de hertog was verplicht, zijn juweelen, zijn zilverwerk, zijn meubelen te verpanden, om toch maar aan geld te komen ten einde de soldij van zijn leger te kunnen betalen.

De voornaamste bankiers schorsten hun betalingen; en de muren van beurzen en kantoren weergalmden van de verwenschingen tegen den faillieten koning van Spanje.

Nooit heeft Spanje een zuiniger koning gekend; en toch heeft deze man al het goud en zilver, dat zijn vloten bij scheepsvrachten uit de Nieuwe Wereld haalden, in den bodemloozen zinkput geworpen, dien de stugge Geuzen voor hem hadden gegraven. En terwijl de handelswereld zijn roekeloosheid vervloekte, hief hij de handen plechtig naar den hoogen, God tot getuige aanroepend, dat hij slechts Gods wil had betracht.

En dat meende hij, want er lag een bange dwaling in zijn conscientie.

De koning werd oud; zijn bezoeken aan den luchtigen rotszetel van het Escuriaal werden schaarscher; het publiek zeide, dat de ouderdom het hem deed.

De koning had trouwens nooit tot de sterksten behoord; en hij had de zeventig bereikt.

Maar allengs werd het ruchtbaar, dat de ouderdom het niet alleen deed; het was een ondermijnende ziekte, die zulk een afschuwelijk verloop kreeg, dat de gehardste artsen er van huiverden.

De koning stierf bij levenden lijve; zijn lichaam was bedekt met etterbuilen, door het verpeste bloed al door gekweekt. Machteloos stond de wetenschap tegenover deze verschijnselen; men ontvluchtte dat walgelijk gezicht, maar de vorst zelf doorstond de onbeschrijfelijke martelingen met buitengewone standvastigheid.

Hij had geleefd als een dweper, om als een Farizeër den dood tegemoet te gaan.

Met de laatste opflikkering van zijn kracht verklaarde hij aan den priester, en bevestigde deze verklaring voor zijn zoon, zijn opvolger: „Ik heb nooit iemand met opzet kwaad gedaan; indien ik ooit onrechtvaardig heb gehandeld, dan is dit in onwetendheid geschied.”

Terwijl de wormen zijn vleesch doorknaagden, roemde hij op zijn rechtvaardigheid, en terwijl zijn hand het bloed der onschuldige martelaren als water had vergoten, vertrouwde hij op zijn goede werken.

En zoover de geschiedenis spreekt, is Filips II zóó de eeuwigheid ingegaan . . . .

L. P.

De 300ste naamdag van de gassen.

Onze tegenwoordige natuurwetenschap is nog piepjong. Duizenden jaren hebben de menschen wetenschap bestudeerd, en in vele dingen het tot een verbazende hoogte gebracht, doch proefondervindelijke natuurkunde, daaraan dachten slechts weinigen. En wie er nog aan dachten, was het niet te doen om den aard der dingen te leeren verstaan; zij zochten den „steen der wijzen,” het middel om alles in goud te veranderen, of wel, zij zochten een panacé, een middel om alle kwalen te genezen. En bij dat zoeken leerde men den aard kennen der vaste stoffen en der vloeistoffen, maar dat er ook verschillende gassen bestonden, ieder naar hun eigen aard, dat kwam in de gedachte niet op. Lucht was lucht; reine lucht of onzuivere lucht, vergiftige lucht of ontbrandbare lucht, gelijk men in kelders en mijnen soms bespeurde, maar toch, dat alles was lucht. En 't is dit jaar pas driehonderd jaar geleden, dat men voor 't eerst sprak van gassen.

Tegenwoordig spreekt ieder schoolkind daarvan. De onderwijzers bereiden in de klas koolzuur of zuurstof, en laten de eigenschappen zien. Ieder kent lichtgas, ieder weet van het lichte waterstofgas, waarmee stuurballons gevuld worden. Een paar eeuwen geleden begonnen pas de geleerdsten te beseffen, dat er inderdaad gassen bestaan, evenzeer verschillend in aard als steenen of metalen, als water of olie.

De man, die voor het eerst de gassen onderscheidde, was Jan Baptist van Helmont, een Belg, in Brussel geboren. Hij studeerde te Leuven in de medicijnen en de heekunde, doch toen hij, jong arts nog, voor een hopeloos geval stond van een wonde, die maar niet genezen wou, wierp hij de heele wetenschap overboord, en legde zich op de scheikunde toe. Daarbij was het hem te doen om het eenige geneesmiddel, dat alle kwalen genezen zou. En in zijn ernstig zoeken heeft hij niet dat gevonden, maar toch was zijn zoeken niet tevergeefs. Wel houdt de medische wetenschap zich volstrekt niet meer aan wat Van Helmont geleerd heeft, maar toch is het zijn verdienste, dat hij de oude wetenschap bestreden heeft, en den weg gebaad voor een nieuwe.

En bij zijn onderzoekingen op scheikundig gebied leerde hij opmerken, dat er vele afzonderlijke gassen bestaan. Natuurlijk kon hij met gebrekkige hulpmiddelen niet zoover komen, als men tegenwoordig is, maar hij werd in dit opzicht de baanbreker. En de naam, waarmee wij tegenwoordig de gassen noemen, is van hem; in het jaar 1610 heeft hij het woord *gas* voor het eerst gebruikt.

Vanwaar hij den naam heeft gehaald, is niet geheel verklaard. Sommigen willen, dat hij aan *gist* heeft gedacht. Bij ons beduidt dat tegenwoordig het vaste bezinsel uit gistende vloeistoffen; in vroeger tijd was gist de naam van het schuim, dat bij gisting ontstaat. Anderen meenen, dat hij het woord heeft afgeleid van *geest*, omdat men in dien tijd vergiftige of ontplofbare lucht in het Latijn met den naam *spiritus*, geest, aanduidde. Meer waarschijnlijk is het, dat hij aan *gaas* heeft gedacht. De *s* van *gaas* is eigenlijk een *z*; men denke aan *gazen* sluiers, en *gas* werd vroeger in onze taal en nu nog in het Fransch *gaz* geschreven. En bij dat woord *gaas* hebben we eventjes te denken aan de stad, waarvan die stof haar naam heeft, *Gaza* in het land der Filistijnen. Voor de juistheid dezer afleiding willen we niet instaan, het denkbeeld is anders niet onaardig, dat we bij het spreken over gassen ons de stad herinneren, wier poorten Simson op zijn schouders droeg.

A. L.

EEN VliegPROEVE.

Gelderland is Friesland en Groningen dezen keer voor geweest. Na een welgelukte „voorstelling” te Den Haag, en een mislukte te Amsterdam, schenen de zuidelijke provinciën in passieve rust alleen te leven van wat er in 't buitenland op 't terrein der vliegsport en luchtscheepvaart alzoovoorviel, van vliegweken en vliegdagen, van wedstrijden en prijzen, van niet weinig ongelukken ook al. Totdat Friesland wakker werd en Heerenveen zijn vliegdemostraties afkondigde; totdat het kleine, nijvere Veendam in de provincie Groningen zoo waar ook al maatregelen begon te nemen om de veelbesproken en beschreven vliegmaschine heel dicht in de nabijheid der menschen te brengen.

Maar Gelre zou Frisia en de Ommelanden beoosten den Hondsrug voor zijn, d. w. z. dáár, op de Veluwe zou worden gevlogen, zij het al in dienst eener Haagsche firma. De heeren Lugard en Verwey hebben in de residentie een fabriek van vliegmachines. Zij behoefden voor demonstraties en reclame en proefnemingen nu ook een vliegeterrein; en dat vond men niet aan de kust der Noordzee, noch in de Zuid-Hollandsche landouwen met hun steden en dorpen. Een zeer uitgebreide, tamelijk effen heidevlakte, liggende tusschen Ede en Lunteren, „de Doesburgsche hei,” werd aangekocht.

Op die 400 Hectare is men bezig door tal van werklieden de hei weg te maaien en sporadisch voorkomende dennen te kappen. Men was begonnen aan de uitvoering van een ontwerp, dat bedoelde, de benodigde gebouwen op te richten. Er moest een vlieghaven gesticht, loodsen en werkplaatsen en reparatie-inrichtingen worden gezet. Later zouden de passeerende mensch-oogen van bovenaf in groote letters op de daken geschilderd kunnen lezen: „Bonds vliegmaschine-hersteller.” Maar men schoot niet op; 't ging op z'n Hollandsch. Daar hoort men van Heerenveen en van Veendam. En fluks wordt een „Blieriot” ontboden met „een vlieger in training.” En.... op Donderdag 28 Juli anno 1910, 's namiddags 4 à 5 uur zou een eerste proeve worden gedaan.

We togen van Lunteren uit door het bosch, een gansch zeer respectabel gezelschap; en verderop lag ik daarna spoedig in de hei, tusschen twee raadsleden, een denkgage uit Haarlem en een praatgag uit Barneveld, te